

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA BUNGE YA MASUALA YA UKIMWI

**TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA KAMATI KWA KIPINDI CHA
FEBRUARI 2019 HADI JANUARI 2020**

*[Imetolewa chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016]*

Idara ya Kamati za Bunge

S.L.P. 941,

DODOMA

Februari, 2020

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1 Muundo na Majukumu ya Kamati	1
1.2 Utaratibu uliotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati	2
1.3 Shughuli zilizotekelezwa na Kamati	2
SEHEMU YA PILI	4
2.0 UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI	4
2.1 KUFUATILIA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA TAASISI ZINAZOSIMAMIWA NA KAMATI	4
2.1.1 TUME YA KUDHIBITI UKIMWI TANZANIA	4
2.1.2 MFUKO WA TAIFA WA KUDHIBITI UKIMWI (AIDS TRUST FUND (ATF)	5
2.1.3 MAMLAKA YA KUDHIBITI NA KUPAMBANA NA DAWA ZA KULEVYA	6
2.1.4 TAASISI ZA UMMA ZA KISEKTA ZINAZOTEKELEZA SERA ZA UKIMWI NA DAWA ZA KULEVYA	6
2.2 ZIARA ZILIZOFANYWA NA KAMATI	17
2.3 UCHAMBUZI WA TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA MWAKA WA FEDHA WA 2018/2019 NA MCHAKATO WA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA WA 2019/2020	24
2.3.1 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania	24
2.3.2 Upatikanaji wa Fedha Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya (DCEA)- Fungu 91	27
2.4 MAFUNZO NA SEMINA KWA WAJUMBE WA KAMATI	28
SEHEMU YA TATU	32
3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI	32
3.1 TUME YA KUDHIBITI UKIMWI TANZANIA (TACAIDS)	32
3.2 MAMLAKA YA KUDHIBITI NA KUPAMBANA NA DAWA ZA KULEVYA	37
SEHEMU YA NNE	40
4.0 HITIMISHO	40

**KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA MASUALA YA UKIMWI
TAARIFA YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA KWA KIPINDI CHA
FEBRUARI, 2019 HADI JANUARI, 2020**

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, napenda kutumia fursa hii kwa niaba ya Kamati, kukushukuru kwa kunipa nafasi niweze kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa ya Mwaka kuhusu majukumu na shughuli zilizotekelezwa na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI. Taarifa hii ya kipindi cha mwaka 2019/2020 ni kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016.

Mheshimiwa Spika, Muundo wa Taarifa hii umezingatia masharti ya Kanuni ya 123 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, hivyo imegawanyika katika sehemu kuu tatu (3). Sehemu ya Kwanza ni ya Utangulizi unaofafanua muundo, majukumu pamoja na maelezo ya jumla kuhusu utekelezaji shughuli za Kamati. Sehemu ya Pili ni Uchambuzi na Matokeo ya Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati. Katika Sehemu ya Tatu Kamati imetoa mapendekezo na hitimisho.

1.1 Muundo na Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Nyongeza ya Nane ya Kanuni ya 118 (10) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, Kamati ya Masuala ya UKIMWI inasimamia shughuli za Taasisi mbili ambazo ni Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (*TACAIDS*) na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kusimamia majukumu ya Taasisi hizo, Kanuni hiyo pia imeipa Kamati jukumu la kuratibu masuala yote yanayohusu UKIMWI katika sekta zote ikiwemo kufuatilia utekelezaji wa Sera na Mipango ya Serikali kuhusu UKIMWI na udhibiti wa dawa za kulevya. Hivyo Kamati inatekeleza majukumu yafuatayo:-

- a) Kuratibu masuala yanayohusu UKIMWI katika sekta zote Tanzania Bara;
- b) Kufuatilia utekelezaji wa Sera na Mipango ya Serikali kuhusu UKIMWI na udhibiti wa Dawa za Kulevya;
- c) Kujadili na kutoa mapendekezo na ushauri kuhusu hatua za kudhibiti dawa za kulevya; na
- d) Kushughulikia Bajeti za Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya.
- e) Hivi sasa Kamati imeongezewa jukumu jipya la kushughulikia Kifua Kikuu kwa kuwa ni mojawapo ya maradhi nyemelezi ambayo kwa mujibu wa takwimu ni ugonjwa pacha na Ugonjwa wa UKIMWI.

1.2 Utaratibu uliotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, taratibu zifuatazo zimekuwa zikitumika katika kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake:-

- (a) Kufanya vikao na Wizara na Taasisi kwa kuwaomba kufika mbele ya Kamati ili kutoa taarifa juu ya jambo au suala mahususi ambalo Kamati ilipenda kupata taarifa zake kutoka kwa Watendaji wa Wizara na Taasisi hizo;
- (b) Kufanya ziara ili kukagua shughuli zinazotekelezwa katika kushughulikia masuala ya UKIMWI na Dawa za Kulevya
- (c) Kushiriki semina, tamasha na warsha mbalimbali zilizohusu Masuala ya UKIMWI na Dawa za Kulevya; na
- (d) Kufuatilia utekelezaji wa Majukumu ya Wizara na Taasisi hizo.

1.3 Shughuli zilizotekelezwa na Kamati

Mheshimiwa Spika, wakati wa kutekeleza majukumu yake kwa kipindi cha Februari, 2019 hadi Januari, 2020, Kamati ilikuwa na shughuli zifuatazo:-

- (a) Kufuatilia utekelezaji wa Afua mbalimbali za UKIMWI na Dawa za Kulevya katika Wizara na Taasisi balimbali;
- (b) Kupata mafunzo mbalimbali kuhusiana na masuala ya UKIMWI na Dawa za Kulevya;

- (c) Kufanya ziara za Kamati katika sekta mbalimbali zinazojihusisha na mapambano ya UKIMWI na Dawa za Kulevya kwa lengo la kuona na kutoa ushauri kuhusiana na maeneo hayo.
- (d) Kujadili Taarifa za Utekelezaji wa Maoni na Mapendekezo ya Kamati kuhusu Bajeti za Tume ya Kudhibiti UKIMWI na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019.
- (e) Kujadili Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti ya Tume ya Kudhibiti UKIMWI na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019 na mwelekeo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020.

SEHEMU YA PILI

2.0 UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii inaelezea utekelezaji wa shughuli za Kamati kwa kipindi cha Februari , 2019 hadi Januari, 2020 kwa kuzingatia masharti ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 hususan Kanuni ya 117 inayohusu utaratibu katika Kamati za Kudumu za Bunge. Hivyo, Kamati iliandaa Mpango Kazi uliotekelezwa katika kipindi hicho ambao Matokeo ya utekelezaji wake yamefanyiwa uchambuzi katika Sehemu hii.

2.1 KUFUATILIA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA TAASISI ZINAZOSIMAMIWA NA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kamati ilianza utekelezaji wa majukumu yake kwa kufuatilia kwa ukaribu utendaji kazi wa Taasisi zilizo chini yake pamoja na utekelezaji wa Sera na Mipango inayohusu Udhhibiti wa UKIMWI na Dawa za Kulevya katika Wizara na Taasisi za Umma nchini kama ifuatavyo:-

2.1.1 TUME YA KUDHIBITI UKIMWI TANZANIA

Mheshimiwa Spika, katika kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania, Kamati ilibaini mambo yafuatayo:-

- a) Upungufu mkubwa katika ukusanyaji, uhifadhi na matumizi ya takwimu mbalimbali zinazohusiana na mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU na UKIMWI katika Halmashauri nyingi nchini. Halihii inasababisha mkanganyiko katika matumizi ya takwimu hizo na hivyo kusababisha vikwazo kwa watumiaji na wafanya maamuzi katika kujenga hoja na kutekeleza wajibu wao.
- b) Ufinyu wa Bajeti na ucheleweshwaji wa fedha kutoka serikalini ambapo kwa sasa zaidi ya asili 90 ya bajeti ya Tume inategemea fedha za wafadhili wa nje hali inayopunguza ufanisi wa Tume katika mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU na UKIMWI.

2.1.2 MFUKO WA TAIFA WA KUDHIBITI UKIMWI (AIDS TRUST FUND (ATF))

- (a) **Mheshimiwa Spika**, takwimu zinaonesha kuwa, zaidi ya asilimia 90 ya gharama za UKIMWI Kwa mwaka zinafadhiwa na Wadau wa Maendeleo wa Serikali ya Marekani na Mfuko wa Kupambana na UKIMWI, Kifua Kikuu na Malaria (*Global Fund*). Pamoja na hatua nzuri ya kuanzisha mfuko wa udhamini wa UKIMWI (ATF) tangu mwaka 2015, mpaka sasa serikali haijaweza kubainisha njia bora ya utatuzi ingawa kamati imekuwa ikitoa taarifa mara kwa mara kuhusiana na wa suala hili
- (b) **Mheshimiwa Spika**, serikali kwa upande mwingine, imekuwa ikitenga fedha katika bajeti kuu kwa ajili ya Bajeti ya Mfuko wa Udhamini wa UKIMWI ambapo kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020 shilingi milioni 2,000 zilitengwa kwa ajili hiyo. Kamati imebaini kuwa, pamoja na nia nzuri ya Serikali ya kutenga fedha katika bajeti kuu, bado kiwango kinachotengwa ni kidogo sana ukilinganisha na mahitaji na pia utekelezaji wa utoaji wa fedha hizo bado ni wa kiwango cha chini. Kwa sababau hiyo Serikali inatakiwa kufanya uchambuzi wa vyanzo mbalimbali vya mapato vya uhakika kwa ajili ya kutunisha Mfuko huu. Ni maoni ya Kamati kuwa, Serikali iwekeze nia na jitihata katika kufanikisha jambo huli kwani uwepo wa vyanzo vya uhakika kwa ajili ya mfuko huu kutafungua milango kwa wadau wengine wenye nia na maslahi na suala husika kujitokeza na kuunga mkono jitihada za serikali. Kwa mfano, ipo fursa kwa sekta binafsi ya kujumuisha nguvu za pamoja kwa ajili ya kuchangia katika mfuko wa udhamini wa UKIMWI kwa namna mbalimbali ikiwemo kuwekeza katika miradi ya pamoja ambayo sehemu ya faida itakuwa chanzo cha mapato kwa ajili ya Mfuko.
- (c) Wakati wa utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo kunakuwa na maambukizi ya VVU kwa viwango tofauti kulingana na aina na ukubwa wa mradi husika. Aidha, kwa mujibu wa maelezo ya Wizara ya Fedha kwa Kamati wakati wa kikao cha pande hizo mbili, Kamati inazo taarifa za kuwepo chanzo chenye kuonesha **matumaini ya uwezekano** cha kutunisha mfuko wa udhamini wa UKIMWI. Chanzo hicho ni mfuko wa fedha za makampuni ambazo hazijadaiwa kwa zaidi ya miaka 15 zinazotokana na pesa za wateja waliojiunga ambazo kwa mujibu wa Sheria

na Kanuni fedha hizi huchukuliwa na Benki Kuu ya Tanzania. Ni maoni ya kamati kuwa ipo haja ya Serikali kufanya uchambuzi wa kina kwa chanzo hiki ili uamuzi stahiki ufanyike kwa haraka kuhusiana na uwezekano wa chanzo hiki kutumika kama moja ya vyanzo vya uhakika kwa ajili ya mfuko wa udhamini wa UKIMWI.

2.1.3 MAMLAKA YA KUDHIBITI NA KUPAMBANA NA DAWA ZA KULEVYA

Mheshimiwa Spika, Katika utekelezaji majukumu ya Mamlaka ya Kudhibiti Kupambana na dawa na Kulevya, Kamati ilibaini mambo yafuatayo:-

- (a) Kukosekana kabisa kwa fedha za Miradi ya Maendeleo ni tatizo kubwa ikizingatiwa kuwa ajenda ya kupambana na dawa za kulevya ni kubwa na pana kuliko inavyochukuliwa kwa sasa;
- (b) Kutokuwepo kwa Sera ya Taifa ya Kupambana na Dawa za Kulevya ni suala lenye uzito mkubwa na hivyo linahitaji msukumo wa ziada.;
- (c) Kukosekana kwa Mfumo maalum kwa ngazi ya Jamii kwa ajili ya kuwatambua waraibu wa dawa za kulevya. Kwa sababu hiyo kunakua na upungufu wa mwitikio wa Kitaifa wa kupambana na tatizo hilo; hii ni pamoja na kukosekana kwa elimu ya kutosha kuhusu matumizi na madhara ya dawa za kulevya kama ilivyofanyika kwa mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU/UKIMWI;
- (c) Kuwepo kwa baadhi ya NGOs na Taasisi zinazojihusisha na mapambano dhidi ya Madawa ya Kulevya nchini ambazo hazina muundo na mifumo rasmi kwa jinsi zinavyowasaidia waathirika wa dawa za kulevya.

2.1.4 TAASISI ZA UMMA ZA KISEKTA ZINAZOTEKELEZA SERA ZA UKIMWI NA DAWA ZA KULEVYA

(a) **Wizara wa Fedha na Mipango**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Waziri wa Fedha na Mipango kuhusu chanzo mahususi cha fedha kwa ajili ya kuwezesha Mfuko wa Udhamini wa Kudhibiti UKIMWI (ATF) na mkakati wa upatikanaji wa fedha za ndani kwa ujumla kwa ajili ya mapambano dhidi ya UKIMWI na uratibu wa msamaha wa kodi kwa Miradi inayofadhiliwa na Global Fund, PEPFAR na

Wadau wengine. Waziri wa Fedha alieleza Kamati kuwa, Serikali inaendelea kufanya juhudi za kutafuta vyanzo vya mapato endelevu kwa ajili ya kugharamia shughuli za Mfuko wa Udhamini wa Kudhibiti UKIMWI (ATF). Aidha, aliwajulisha kuwa suala hili limewasilishwa kwenye Kikosi Kazi cha Maboresho ya Mfumo wa Kodi (*Task Force on Tax Reforms*) ambacho kilifanyika mwaka 2019/2020. Kikao hicho kilipendekeza kutumia vyanzo vinne kama ifuatavyo:-

- (i) Faida iliyopo kwenye Benki za Biashara kutokana na huduma za kibenki kupitia simu za mkononi. Hivyo, uamuzi wa kuzichukua ungekuwa kinyume cha taratibu za uendeshaji wa biashara na utunzaji wa amana za wateja katika soko la ushindani la fedha zitokanazo na miamala ya simu za mkononi. Hii ni kwa sababau uchambuzi wa kina umebaini kuwa fedha hizo ni mali ya wateja
- (ii) Kutoza kodi ya zuio ya asilimia 10 kwenye faida na riba za miamala ya wateja wakati zinapohamishwa na kampuni za simu kutoka kwenye benki za biashara. Baada ya uchambuzi ilibainika kwamba, riba inayolipwa kwa benki za biashara kwenda kwa wadhamini wa makampuni tayari inatozwa kodi ya zuio kwa kiwango cha asilimia 10. Hivyo, uamuzi wa kuongeza kodi ya zuio kwenye fedha hizo za riba wakati zinapokwenda kwenye akaunti za wadhamini kwa ajili ya kugawanywa kwa wateja ni kinyume cha sheria kwa kuwa ingekuwa ni kutoza kodi ya aina moja mara mbili.
- (iii) Fedha za makampuni ambazo hazijadaiwa kwa zaidi ya miaka 15 zinazotokana na pesa za wateja waliojiunga zinachukuliwa na Benki Kuu ya Tanzania kwa mujibu wa Sheria na Kanuni za Fedha za Benki Kuu ya Tanzania. Uchambuzi wa kina ulibainisha uwepo wa uwezekano wa kukitumia chanzo hiki kwa ajili ya malengo yanayokusudiwa
- (iv) Kuongeza viwango vya ada na tozo katika bidhaa na huduma mbalimbali vya mapato ikiwemo kuongeza ada na tozo katika bidhaa

na huduma zinazoendeshwa nchini kwa ajili ya kuchangia kwenye Mfuko wa Udhadini wa Kudhibiti UKIMWI lakini bado haijafanikiwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaona upo muhimu Serikali kuainisha na kutekeleza chanzo mahsusi cha upatikanaji wa fedha za ndani ili kuruhusu hamasa kwa Sekta binafsi na wadau wengine wa ndani katika kuchangia mfuko wa udhamini wa UKIMWI. Ushiriki wa wadau wengine ndani ya nchi ni jambo la muhimu kwa kuwa upo uwezekano mkubwa wa kuchelewa kufikia malengo husika endapo utekelezaji wa suala hili utaachwa kwa serikali pekee. Kwa upande mwingine kutokuwepo na chanzo mahsusi cha serikali hakutatoa fursa na hamasa kwa wadau wengine wa ndani ili kushiriki katika uchangiaji wa shuguli za UKIMWI hapa nchini.

Mheshimiwa Spika, Waziri wa Fedha na Mipango aliwasilisha Taarifa kuhusu Uratibu wa Msamaha wa Kodi kwa Miradi inayofadhiliwa na Global Fund, *PEPFAR* na Wadau wengine. Katika wasilisho hilo, aliainisha utaratibu wa msamaha wa kodi katika Miradi ya *PEPFAR* na *Global Fund* kama ifuatavyo:-

- (i) Ununuzi wa bidhaa na huduma kwa Miradi inayofadhiliwa kupitia misaada kutoka kwa washirika wa maendeleo, ikiwemo *Global Fund*, hunufaika na msamaha wa kodi ya ongezeko la thamani kwa njia ya Hati ya Msamaha (GN) kwa mujibu wa kifungu cha 6 cha Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, Sura 148 pamoja na marekebisho yake.
- (ii) Sheria ya VAT, imempa Waziri wa Fedha na Mipango mamlaka ya kutoa msamaha wa kodi hiyo kwa njia ya Hati ya Msamaha (GN) kwenye ununuzi wa bidhaa au huduma ndani ya nchi au bidhaa zinazolingizwa nchini na taasisi za Serikali (*Government Entities*). Msamaha huo hutolewa katika utekelezaji wa Miradi kwa kutumia fedha za Serikali, mikopo au misaada kutoka kwa washirika wa maendeleo pale mikataba husika baina ya Serikali na washirika hao inapokuwa na kifungu kinachoainisha utoaji wa msamaha wa VAT.

- (iii) Mkataba baina ya Serikali na *Global Fund* umeainisha utoaji wa msamaha wa VAT, na hivyo hunufaika na msamaha wa VAT kupitia utaratibu ulipo. Aidha, dawa na bidhaa za afya zimesamehewa kodi kwa mujibu wa sheria kwa kuzingatia orodha inayoidhinishwa na Waziri mwenye dhamana wa Afya.
- (iv) Kwa utaratibu unaotumika sasa miradi inayofadhiliwa na The U.S. President's Emergency Plan for AIDS Relief - PEPFAR haikidhi vigezo vya kupata msamaha wa VAT kwa mujibu wa kifungu cha 6 cha Sheria hiyo kwa kuwa bidhaa/vifaa vinavyoingizwa nchini kwa ajili ya utekelezaji wa Miradi mbalimbali huingizwa na Taasisi zisizo za Serikali (NGOs) na Taasisi za Kiraia (CSOs). Aidha, chini ya PERFAR kumekuwa na Taasisi nyingi zisizo za Kiserikali zenye mikataba na PERFAR isiyoainisha utoaji wa msamaha wa VAT.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kutokuwepo kwa mgongano wa kisheria na kimkataba kuhusiana na msamaha wa kodi ya ongezeko la thamani kama ilivyokusudiwa. Hata hivyo kumekuwa na tofauti wa uwelewa wa sheria baina ya Wizara ya fedha na wadau wa UKIMWI, hususani Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani ya Mwaka 2014 (*The Value Added Tax, 2014*) kama ilivyorekebishwa na Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali ya Mwaka 2017 (*The Written Laws [Miscellaneous Amendments] Act, 2017*) tafsiri ya sheria hiyo ni kwamba inazuia mashirika yasiyokuwa ya kiserikali (NGOs, CBOs etc) kupewa msamaha wa kodi, maombi ya msamaha wa Kodi ya Ongezeko la Thamani yamekuwa yakiwasilishwa na mashirika yasiyo ya kiserikali yanayofadhiliwa na *PEPFAR na Global Fund*. Hivyo basi utoaji wa msamaha huo umekuwa hautekelezeki.

Kwa upande mwingine kumekuwepo na kutokutolewa taarifa kwa ukamilifu au kwa uwazi kutoka Wizara ya Fedha kwenda kwa wadau wa masuala ya UKIMWI juu ya tafsiri hii ya sheria. Kwa sababu hiyo wadau wamekuwa wakikumbana na vikwazo mbalimbali vya kiutendaji kama mbadala wa matakwa ya kisheria yaliyoelezwa hapo juu na hivyo kumekuwepo na upoteaji mkubwa wa rasilimali muda, fedha na ufanisi kwa muda mrefu. Kamati inashauri elimu zaidi iendelee kutolewa kwa wadau.

Aidha, Kamati imebaini kutokuwepo kwa majadiliano ya kutosha baina ya Wizara ya Afya na wadau wa UKIMWI na hivyo kusababisha uwepo na masuala mengi ambayo yanaibuavikwazo kutoka kwa kila upande baina ya Wizara ya Afya na Maendeleo ya Jamii kwa upande mmoja na kwa wadau wanaotekeleza afua za UKIMWI kwa upande mwingine.

Vivyo hivyo yako masuala mengi yanayoleta vikwazo kwa kila upande baina ya Wizara ya fedha kwa upande mmoja na wadau wa UKIMWI kwa upande mwingine. Kamati imebaini kuwa kuna kukosekana kwa fursa ya kutosha na ya kiushirika ya kujadili masuala hayo na badala yake uchambuzi usiokwisha sambamba na kuvutana kwenye uendelevu kunapewa nafasi zaidi.

Mheshimiwa Spika, sio kazi ya Bunge kuingia katika ngazi hiyo ya utendaji lakini ni wajibu wa Kamati ya bunge kuisisitiza Serikali na wadau wa UKIMWI kwamba tija kwa watanzania itapatikana pale tu ambapo pande hizo mbili zitaweza kukaa kwenye meza ya mazungumzo kwa ushirika na kukubaliana namna sahihi ya kutatua matatizo yaliyopo. Kamati, inasikitishwa na hali inayoendelea na inatarajia kuwa ufumbuzi wa suala hili la msamaha wa kodi ya ongezeko la thamani utapatikana hivi karibuni. Kamati inaisisitiza Serikali hasa kupitia Wizara ya Fedha na Wizara ya Afya kuchukua nafasi ya uongozi katika suala hili na hivyo kuhakikisha sheria za nchi zinafuatwa na pia kulinda maslahi ya Taifa lakini kwa upande mwingine kutoa fursa ya kutosha ya mashauriano na wadau ili kutokuwa kikwazo kwa wadau hao wa masuala ya UKIMWI katika kutimiza wajibu wao, ambao upo kisheria pia.

(b) Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya na Mkemia Mkuu wa Serikali (CGC)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya na Mkemia Mkuu wa Serikali (CGC) ili kujadili Utekelezaji wa kuhusu majukumu yao katika kupambana na madawa ya kulevya nchini, mafanikio, changamoto na hatua za kukabiliana nazo. Mamlaka ya Kupambana na Kudhibiti Dawa za Kulevya, Sheria Na. 5 ya Mwaka 2015 kama ilivyofanyiwa marekebisho mwaka 2017 ilianzisha Mamlaka ya Kupambana na Kudhibiti Dawa za Kulevya ikiwa na lengo la kudhibiti na kupambana

na matumizi na usafirishaji wa dawa za kulevya pamoja na jukumu la kufanya upelelezi unaohusisha sayansi jinai ambapo huenda sambamba na uchunguzi wa kimaabara kama ilivyoainishwa kwenye kifungu cha 4(2) cha Sheria ya Kuthibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya, kama ilivyofanyiwa marekebisho Mwaka 2017.

Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ni msimamizi wa Sheria ya Usimamizi na udhibiti wa Kemikali za Viwandani na Majumbani. Lengo kuu la sheria hii ni kusimamia uzalishaji, usafirishaji, uingizaji ndani ya nchi, utoaji nje ya nchi, uhifadhi na uteketezaji wa kemikali na usimamizi wa masuala yote yanayohusu kemikali. Mkemia Mkuu inawajibu wa kusimamia Utoaji wa Huduma za Maabara za Sayansi Jinai, Vinasaba vya Binadamu na Kemia ikijumuisha usajili, ukaguzi, ufutaji wa usajili na kusimamisha huduma kwa muda wa maabara hizo kwa mujibu wa sheria. Mamlaka za Mkemia Mkuu na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupamba na Dawa za Kulevya zimeendelea kufanya kazi kwa kushirikiana ikiwa ni pamoja na kufanya ukaguzi, usimamizi na udhibiti wa kemikali bashirifu na dawa za kulevya kwa kufanya operesheni za pamoja.

Mheshimiwa Spika, Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali pamoja na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya zimeendelea kushirikiana na Taasisi nyingine zikiwemo Jeshi la Polisi katika maeneo ya kuandaa na kuwasilisha taarifa za kemikali bashirifu zinazolingia nchini kila mwezi kwa Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya na Mkemia Mkuu zimekuwa zikishirikiana katika kufanya ukaguzi wa kemikali bandarini, viwanja vya ndege, mipakani, maghala yanayohifadhi kemikali na viwandani pamoja na kuvishirikisha vikosi kazi na vyombo vya ulinzi na usalama.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mawasilisho mazuri ya Taasisi hizo, Kamati imebaini ipo haja ya Serikali kuifanyia marekebisho Sheria ya Sheria ya Chakula, Dawa na Vipodozi, Sheria Na.1 ya Mwaka 2003. ya TMDA hususani kifungu cha 5 (1) kuiwezesha TMDA kudhibiti kemikali ambazo zinatumika kama malighafi kwenye utengenezaji wa dawa zilizo na asili ya tiba (therapeutic effect) pamoja na kuwianisha na sheria ya Usimamizi na Udhibiti wa Kemikali za Viwandani na Majumbani. Kamati inaona kuwa, marekebisho hayo yataziwezesha Mamlaka ya Mkemia Mkuu kutekeleza majukumu yake bila muingiliano na TMDA kama ilivyo sasa. Pia ni vizuri mchakato wa kubadilisha sheria hii uharakishwe ili Taasisi hizi mbili ziweze kutekeleza wajibu wao kwa urahisi na kufanikisha malengo waliojiwekea katika kupamba na vita dhidi ya madawa ya kulevyo. Aidha, mabadiliko haya yatakuwa chachu katika ukuzaji wa uchumi na kuboresha mazingira bora ya biashara kwa wadau wanaohusika na biashara za aina hiyo.

(c) **Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma kuhusu Utekelezaji wa Mwongozo wa Usimamizi wa Sheria ya UKIMWI mahali pa kazi kwa Wizara na Idara zote za Serikali pamoja na Utekelezaji wa afua za UKIMWI mahala pa kazi pamoja na magonjwa yasiyoambukiza Mwongozo huo hutekelezwa kupitia Idara yake ya Utawala na Rasilimali Watu, na imekuwa ikitekeleza afua hizo kwa kuendesha zoezi la upimaji wa afya kwa watumishi wa Wizara zote. Vilevile idara hiyo inafanya uratibu wa uanzishwaji wa Kamati za UKIMWI mahali pa kazi katika Idara na Taasisi zake. Pamoja na hayo, kwa kushirikiana na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto na Asasi ya TAYOA, Idara pia inaendesha mafunzo kwa Kamati mbali katika Taasisi za Umma na uwekaji wa vifaa vya kuwekea mipira ya kiume (*Condom Dispenser*)

Wajumbe walijadili na kuibua hoja mbalimbali ambazo zilihitaji ufafanuzi, kisha kutoa Ushauri wa namna ya kuimarisha Mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU na UKIMWI kama ifuatavyo: -
Kamati ilibaini yafuatayo: -

- (i) Watumishi wengi wa taasisi za umma hawajajitokeza katika mazoezi ya upimaji pindi yanapoandaliwa. Kamati inaona zipo sababu ambazo zinazochangia watumishi wengi kutojitokeza kupima ikiwa ni pamoja na kutokupata elimu ya kutosha kuhusu umuhimu wa kupima.
- (ii) Wizara zote na taasisi nyingine za umma zinatenga fedha za VVU katika *Objective A* katika Mpango wa muda wa kati wa matumizi ya fedha (MTEF). Hata hivyo upo ushahidi kwamba fedha hizo hazitumiki kwa kazi iliyokusudiwa na inapofika mwisho wa mwaka fedha hizo zinabadilishiwa matumizi.
- (iii) Yako malalamiko kuhusiana na uwepo wa rushwa ya ngono inayotumika kuzuia baadhi ya haki katika utumishi wa umma.
- (iv) Kamati imebaini hali ya utekelezaji hafifu wa uekelezaji wa Mwongozo wa masuala ya UKIMWI mahala pa kazi pamoja na magonjwa yasiyoambukiza. Hi ni pamoja na suala la utoaji wa fedha za kuhudumia watumishi waliojitokeza kuwa na VVU pamoja na uwasilishaji wa taarifa kuhusu namna Wizara hizo na taasisi walivyotekeleza afua za UKIMWI mahali pa kazi.
- (v) Kamati imebaini kuwepo kwa ufynyu wa fedha ambazo zinazotolewa na Hazina kulinganisha na bajeti iliyoidhinishwa na Bunge kwa ajili ya utekelezaji wa Mikakati ya Afua za UKIMWI na Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza mahali pa Kazi haikidhi mahitaji halisi ya Wizara.

(d) Wizara ya Elimu na Ufundi

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Wizara ya Elimu na Ufundi kuhusu Mikakati ya Kukabiliana na Mapambano ya UKIMWI na Dawa za Kulevya katika Vyuo vya Elimu ya Juu. Wasilisho lilieleza kwamba,

katika kukabiliana na mapambano dhidi ya UKIMWI, Taasisi ya Elimu ya Juu imetoa elimu ya kuwajengea uwezo Waadili, Walezi na washauri nasaha kuhusu usimamizi na utoaji wa elimu ya afya ya uzazi, jinsia, VVU na UKIMWI pamoja na dawa za kulevya kwa wanafunzi. Lengo la elimu hiyo ni kuwajengea vijana uelewa kuhusu afya bora ili waweze kutoa mchango chanya katika maendeleo yao wenyewe na Taifa kwa ujumla. Aidha mikakati inayotekelezwa katika kukabiliana na maambukizi ya VVU na UKIMWI katika Taasisi za Elimu ya Juu ilielezwa.

Kufuatia Taarifa iliyowasilishwa hilo, Wajumbe walijadili na kuibua hoja mbalimbali ambazo zilihitaji ufafanunzi zaidi, kisha kutoa maoni Ushauri wa namna ya kuimarisha Mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU na UKIMWI kama ifuayavyo:-

- (i) Kwa mujibu wa utafiti wa Tanzania HIV Impact Survey (THIS 2017), takwimu zilionesha kuwa **asilimia 40** ya maambukizi mapya yapo katika umri wa miaka 15-24, na **asilimia 80** ya hao ni wasichana. Kwa kuwa kundi la vijana walio katika umri huu ni kubwa na kwa kiwango kikubwa wako katika Shule za Sekondari na Vyu, Kamati inaona kuna umuhimu wa Serikali kuweka juhudi kubwa na kuanzisha mkakati mahsusi wa kukabiliana na maambukizi mapya ya virusi vya UKIMWI katika Taasisi za Elimu. Ipo mifano katika baadhi ya nchi ambayo imeonesha mafanikio ya mkakati maalumu wa kukabiliana na tatizo la UKIMWI kwenye vyuo vya elimu ya juu ambapo Afrika ya Kusini ilitajwa kama moja ya mataifa yaliyofanya vizuri katika eneo hili. Kwa kuwa iko idadi ya kutosha ya wanafunzi wa shule za sekondari na hasa za kata ambao wanalazimika kuishi kwenye nyumba za kupanga karibu na maeneo yao ya shule kama mbadala wa kulazimika kusafiri mwendo mrefu, kila siku kwa ajili ya kuhudhuria masomo, na kwa kuwa hali hiyo inawaweka katika mazingira hatarishi kuhusiana na maambukizi ya VVU, Kamati inaishauri Serikali kutumia fursa zilizopo za rasilimali fedha na utashi zinazoelekezwa katika masuala ya UKIMWI ambazo zinatolewa na wadau wa maendeleo wa ndani na nje ya nchi kukabiliana na ukosefu wa mabweni ya wanafunzi wa kike katika shule za kata. Suala

la ukosefu wa mabweni hususani kwa wanafunzi wa kike lipewe mtazamo zaidi ya ule wa ndani ya Wizara ya Elimu na kujumuisha masuala ya UKIMWI na mengineyo ili kukabiliana na tatizo hili kwa upana wake

(ii) Kamati inaona ili kupata takwimu sahihi za maambukizi ya VVU na UKIMWI katika shule za Sekondari na Vyu, Wizara Elimu na Ufundi pamoja na Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa ziweke mikakati thabiti inayopimika kwa vitendo katika mapambano dhidi ya UKIMWI na Dawa za Kulevya katika Vyu Vikuu na elimu ya Sekondari na Msingi

(iii) Wizara ya Elimu na Taasisi zake ziboreshe ushirikiano na Taasisi za ndani na nje ya nchi katika kubadilisha uzoefu kuhusu mikakati ya kukabiliana na changamoto za masuala ya UKIMWI, afya ya uzazi, na Dawa za Kulevya. Adha, Wizara itafakari umuhimu wa kufanya tathmini ya uwezekano wa kuchukua uzoefu wa kongu za watu wanaoishi na VVU na kuufanyia majaribio katika vyuo vya elimu ya juu. Ofisi ya Rais - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa.

Ofisi ya Raisi - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (TAMISEMI)

(e) **Mheshimiwa Spika**, Kamati ilikutana na Ofisi ya Raisi - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa ili kupokea taarifa kuhusu utekelezaji wa Afua za UKIMWI mahala pa kazi pamoja na uratibu wa Asasi sizizo za Kiserikali zinazojihusisha na masuala ya UKIMWI kwenye ngazi ya Wilaya, Kata na Vijiji. Taarifa ya Wizara ilieleza Mikakati iliyopo na inayotekelezwa katika kupambana na maambukizi ya VVU na UKIMWI kwa jumla. Taarifa pia ilianisha malengo mahsusi ya Wizara, utekelezaji wake, mafanikio, pamoja na changamoto zilizopo katika kila hatua zinazochukuliwa. Aidha taarifa ilifafanua kuhusu uratibu wa asasi zisizo za kiserikali (NGOs) zinazotekeleza Afua za UKIMWI katika ngazi mbalimbali za Serikali za Mitaa.

Kufuatia Taarifa iliyowasilishwa, Wajumbe walijadili na kuibua hoja mbalimbali ambazo zilihitaji ufafanuzi, kisha kutoa Ushauri wa namna

ya kuimarisha Mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU na UKIMWI kama ifuatavyo:-

- i) Ni hatua gani zinachukuliwa na Wizara katika kuratibu na kusimamia upatikanaji wa lishe bora kwa wanafunzi walioathirika na VVU walio katika shule za sekondari, hususan za bweni
- ii) Ni vigezo gani vinatumika katika kugawa fedha za *Global Fund* katika Sekretarieti za Mikoa na Hamashauri. Kamati haikuweza kupata ufafanuzi kuhusu tofauti kubwa ya fedha za Global Fund zinazopelekwa katika Halmashauri mbalimbali. Ni muhimu kanuni za mgawanyo huo zikawa na uwazi zaidi kwa ajili ya ufanisi.
- iii) Kamati inasisitiza kuwa ni vema Wizara ikaimarisha uratibu kwa kutambua Asasi gani inafanya nini, inafanya kazi wapi, kwa muda gani, kwa gharama kiasi gani na kwa matokeo gani. Aidha Wizara iwe na malengo na vipaumbele vya afua, kisha kuzitaka Asasi hizo kufuata Mpango wa Serikali katika kutekeleza Afua za UKIMWI, badala ya kila Asasi kutaka kutekeleza vile inavyojipangia yenyewe.

(f) **Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto ili kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Majukumu ya Mpango wa Taifa wa Kudhitibi UKIMWI (NACP). Kamati ilibaini kuwa bado ipo changamoto ya ufuasi hafifu kwa matibabu kwa makundi machache ya wagonjwa hususani watoto. Takwimu zinaonesha kuwa Tanzania haijafanikiwa kwa kiwango cha kutosha katika Mkakati wa 90 90 90 hususan kwenye 90 ya kwanza inayotaka asilimia 90 ya watanzania wanaokadiriwa kuwa na maambukizi ya VVU wawe wamepima afya zao ifikapo Mwaka 2020.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia ilipokea na kujadili Taarifa ya Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee Na Watoto kuhusu utekelezaji wa wa Mpango wa Kudhibiti Kifua Kikuuu na Ukoma Kwa ujumla,

Kamati ilibaini na kutoa ushauri kuhusu mambo ya msingi yafuatayo:-

- i) Kwa mujibu wa report ya WHO 2019 Tanzania inakadiliwa kuwa na watu **142,000** waliogundulika na TB mwaka 2018 ambapo ni sawa na watu **253** kwa kila Watanzania **100,000** wanakadiriwa kuwa waliougua ugonjwa wa TB mwaka huo. Katika kipindi hicho watanzania wapatao 22,000 walifariki dunia ambao kwa ugonjwa huo idadi ambayo ni sawa na vifo 60 vinavyosababishwa na ugonjwa wa Kifua Kikuu pekee kwa siku. Aidha, Mikoa inayoonesha kuwa na ongozeko kubwa la wagonjwa wengi ni pamoja na Dar es Salaam, Iringa, Pwani, Arusha, Manyara, Njombe, Mtwara, Kilimanjaro, Shinyanga, Mbeya na Geita. Kamati inaishauri Serikali ni vizuri kuzishirikisha Sekta binafsi na Asasi za kijamii zote ili kupanua uhamasishaji kwa kuongeza wigo wa huduma hususani kwenye Mikoa yenye maambukizi makubwa kwa kutumia matangazo na jumbe za simu za mikononi. Aidha, ni muhimu kuweka msukumo zaidi katika suala la uwajibikaji wa kisiasa wa kuongeza mapambano ya TB kuanzia ngazi ya juu ya uongozi hadi chini kwa kutekeleza afua mbalimbali ikiwa ni pamoja na kuhakikisha TB inakuwa ni ajenda ya kudumu kwenye mikutano ya kisiasa na ya jamii.
- ii) Tafiti za kisayansi zinabainisha kuwa, watu wanaoishi na VVU wapo katika hatari zaidi ya kuugua Kifua kikuu (TB), hali inayosababishwa na upungufu wa kinga mwilini. Katika kuthibitisha hili, tafiti zinaonesha kuwa asilimia **28** ya watu wanaoishi na VVU huugua pia kifua kikuu, ambapo asilimia **35** miongoni mwao huugua Kifua Kikuu sugu (MDRTB), ugonjwa ambao husababisha kifo kwa asilimia **5.6**. Kamati inashauri kuwa, ili kukabiliana na tatizo la kifua kikuu kwa WAVIU, Wizara iendeele kuongeza nguvu katika afua za mtangamano baina ya UKIMWI na kifua kikuu.

2.2 ZIARA ZILIZOFANYWA NA KAMATI

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia masharti ya Kanuni 10 (b), Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Aprili, 2016 10 (b), inayoitaka Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI kufuatilia utekelezaji wa Sera na Mipango ya Serikali kuhusu UKIMWI na Udhibiti wa Madawa ya Kulevyo, Kamati ilifanya ziara kati ya tarehe 4 – 9 Machi 2019, kutembelea na kukagua utekelezaji Afua na shughuli zinazotekelzwa na Wizara, Taasisi na Mmlaka za Serikali katika mwitikio dhidi ya mapambano ya UKIMWI na biashara na

matumizi ya Madawa ya Kulevya katika Mikoa ya Morogoro, Dar es salaam na Pwani.

Maeneo na Afua zilizokaguliwa na Kamati

Kwa ujumla, ziara na ufuatiliaji ulifanywa katika maeneo yafuatayo: -

- a) Gereza la Kingolwira Mkoa wa Morogoro;
- b) Halmashauri ya Manispaa ya Ubungo, Kituo cha Huduma na Tiba- CTC Hospitali ya Sinza na Shule ya Sekondari Makoka;
- c) Halmashauri ya Manispaa ya Kinondoni, Kituo cha Huduma na Tiba- CTC Tandale na Shule ya Sekondari Salma Kikwete;
- d) Halmashauri ya Manispaa ya Temeke, Kituo cha Huduma ya Methadone –Hospitali ya Temeke na Nyumba ya Upataji nafuu ya nafuu (MUKIKUTE-Temeke);
- e) Halmashauri ya Wilaya ya Kibiti-Pwani na Kituo cha huduma na tiba – CTC- Hospitali ya Songa –Mchukwi-Kibiti

Malengo ya Ziara katika maeneo yaliyotembelewa

Mheshimiwa Spika, Wakati wa kutekeleza ratiba ya ziara, Kamati ilipokea kujadili taarifa za maeneo/ vituo ilivyotembelea, pamoja na kushuhudia utoaji wa huduma mbalimbali za masuala ya UKIMWI na Madawa ya Kulevya.

Kwa ujumla malengo ya ziara, taarifa zilizowasilishwa na kujadiliwa na ukaguzi uliofanywa ulilenga kubaini mambo makubwa yafuatayo: -

- a) Mwitikio wa UKIMWI kwa ujumla kwenye Halmashauri za Wilaya;
- b) Hali ya maambukizi ya VVU na upatikanaji wa dawa za kufubaza makali ya VVU pamoja na tiba ya magonjwa nyemelezi kwa muktadha wa malengo ya 90-90-90;
- c) Utekelezaji wa afua za UKIMWI mahala pa kazi miongoni mwa Watumishi; mafanikio na changamoto;
- d) Udhibiti wa biashara na matumizi ya dawa za kulevya pamoja na huduma ya utoaji Methadon kwa watumiaji wa dawa za kulevya, Mafaniko na changamoto;

- e) Ukusanyaji, Usimamizi na matumizi ya takwimu za Masuala ya UKIMWI katika ngazi mbalimbali za utoaji huduma za afya.

Uchambuzi wa mambo yaliyobainishwa na Kamati wakati wa ziara

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati katika maeneo tajwa uliweza kubaini mambo ya msingi kuhusu mafanikio na changamoto zilizopo pamoja na hatua zinazochukuliwa. Aidha Kamati ililibua hoja pamoja na kutoa ushauri na mapendekezo ya hatua za kuchukua ili kuimarisha mapambano dhidi ya UKIMWI na adawa ya Kulevya.

Baadhi ya mambo ya msingi ambayo Kamati ilibaini ni pamoja na yafuatayo: -

- (a) Katika ngazi mbalimbali, hususan baadhi ya Halmashauri na vituo vya afya, hakuna ufahamu wa kutosha juu ya utekelezaji wa shughuli za mwitikio wa UKIMWI katika muktadha wa 90-90-90. Jambo hili linapunguza uwezo wa Serikali na wadau kufanya tathmini ya matokeo ya hatua zinazochukuliwa.
- (b) Kutokuwepo na takwimu za makadirio ya wanaokusudiwa kupimwa maambukizi ya VVU ni mojawapo ya mapungufu yaliyobainika katika Halmashauri na Manispaa zote zilizotembelewa. Jambo hili lina uzito mkubwa kwani ndio msingi wa wa takwimu zote za mkakati wa 90-90-90;
- (c) Kuendelea kuwepo changamoto ya unyanyapaa miongoni mwa watumishi, mahala pa kazi, ambapo katika Halmashauri zilizotembelewa kumekuwepo na idadi ndogo sana ya watumishi waliojitokeza kushiriki katika upimaji wa afya zao ukilinganisha na matarajio.
- (d) Kuwepo takwimu za kutilia shaka kuhusu hali ya maambukizi ya Ugonjwa wa Kifua Kikuu katika magereza nchini. Kamati ilielezwa juu ya magereza nchi kuwa na idadi ndogo sana ya wagonjwa wa Kifua Kikuu ikilinganishwa na wastani unaotarajiwa kulingana na takwimu za Kitaifa pamoja na takwimu za Kimataifa kwenye maeneo mahususi kama magereza

Mheshimiwa Spika, endapo takwimu hizi zipo sahihi, Kamati haitasita kulipongeza Jeshi la Magereza kwa mafanikio hayo. Hata hivyo, Kamati inashauri kwamba, Jeshi la Magereza lishirikiane na Kitengo cha Taifa cha kudhibiti Kifua Kikuu na Ukoma (NTLP) ili kufanya ukaguzi na tathmini ya pamoja katika Magereza yote nchini ili kujihakikishia juu ya usahihi wa hali halisi ya Kifua Kikuu katika Magereza nchini.

(e) **Udhaifu katika uchambuzi na matumizi ya takwimu**

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini udhaifu mkubwa kwenye uwezo wa watendaji wa Halmashauri za Wilaya katika kuchachua na kutumia takwimu za UKIMWI katika ngazi husika. Hali hii imejitokeza kwenye Halmashauri zote zilizotembelewa kwenye idara ya afya (inayosimamia mwitikio wa UKIMWI kwa upande wa sekta ya afya) pamoja na ofisi ya mratibu wa UKIMWI ngazi ya Halmashauri (Multisectoral HIV Response). Kwa mfano kwenye Halmashauri mojawapo mratibu wa takwimu wa idara ya afya aliitaarifu Kamati kwamba yeye binafsi hakushirikishwa kwenye maandalizi ya takwimu zilizowasilishwa mbele ya Kamati, licha ya kwamba yeye ndio mtunzaji wa takwimu hizi. Pia aliitaarifu Kamati kwamba huwa hafanyi uchambuzi wa takwimu kwa ajilia ya watumiaji kwenye Halmashauri yake. Katika Halmashauri nyingine, takwimu za ngazi ya Halmashauri ziliwasilishwa kwamba, **asilimia 50** ya WAVIU wanaotumia ARV hawafiki vituoni kwa ajili ya huduma kama inavyotakiwa (loss to follow up) na vivyo hivyo **asilimia 79** ya hali hiyo kenye ngazi ya kituo.

Mheshimiwa Spika, hali hii inaashiria aidha kuna udhaifu mkubwa kwenye uchambuzi na tafsiri ya takwimu au hali halisi ya matumizi ya ARV kwa WAVIU ni mbaya sana. Ni maoni ya Kamati kuwa serikali ifanyie kazi mapungufu haya ili taifa lisipate madhara ama kutokana na upungufu katika matumizi ya takwimu au hali halisi ya watu wanaoishi na VVU kutozingatia matumizi sahihi ya dawa za kufubaza vijidudu, kwauwa mojawapo kati ya hayo mambo mawili ni sahihi

(f) **Uelewa mdogo kuhusu Malengo ya Kimataifa ya Kupambana na UKIMWI ya 90-90-90**

Mheshimiwa Spika, kumekuwepo na uelewa mdogo katika muktadha wa wa Malengo na mkakati wa Kimataifa wa kupambana na UKIMWI wa 90-90-90- ifikapo Mwaka 2020. Hii ni kutokana na kwamba, pamoja na takwimu nyingi zilizowasilishwa zililenga kuonyesha mafanikio katika kudhibiti maambukizi VVU/UKIMWI, mafanikio yanayoelezwa hayapimiki kutokana na takwimu kutoonyesha malengo yaliyowekwa ili kuweza kulinganisha na kiwango kilichofikiwa. Kwa mfano, taarifa nyingi hazionyeshi makadirio ya wanaokadiriwa kuwa na maambukizi ya VVU, haioneshi wanapimwa wangapi kati ya walioakadiriwa, badala yake inaonyesha waliopatikana na maambukizi. Adha takwimu pia hazioneshi idadi ya WAVIU wanaotumia dawa na idadi ya waliofanikiwa kufubaza makali ya VVU. Hali hii, inaathiri kwa kiasi kikubwa maamuzi mbalimbali yanayohusu hatua za kuchukua katika kuimaraisha mapambano dhidi ya UKIMWI.

Mheshimiwa Spika, Kamati ina maoni kuwa, ili kujenga uelewa wa kuondoa dosari zilizobainika katika ukusanyaji, uhifadhi na matumizi ya takwimu mbalimbali zinazohusiana na mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU na UKIMWI, Serikali (**TACAIDS**) iimarisha usimamizi katika ngazi zote kwa kuwezesha ukusanyaji, uhifadhi na matumizi bora ya takwimu, ili ziweze kutumika ipasavyo katika kuongeza kasi ya kutekeleza mpango Mkakati wa Kimataifa wa kudhibiti na Kupambana na UKIMWI wa 90 90 90.

(g) **Afua za UKIMWI na madawa ya kulevya mashuleni.**

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Tanzania HIV Impact Survey (THIS 2017) asilimia 40 ya maambukizi mapya ya UKIMWI yapo kwenye umri wa kuanzia miaka 15-24 na asilimia 80 ya maambukizi hayo ni miongoni mwa wasichana. Hivyo basi afua za UKIMWI na madawa ya kulevya mashuleni ni muhimu. Kamati imebaini kutokuwepo mkakati wa uratibu na usimamizi wa mapambano dhidi ya UKIMWI na matumizi ya madawa ya kulevya mashuleni. Kwa mfano, katika Shule zilizotembelewa na Kamati, wanafunzi waliifarifu

Kamati kwamba hawajawahi kusikia kuhusu muktadha wa 90-90-90 kama mkakati wa mwitikio wa UKIMWI nchini na pia waratibu wa elimu ya afya mashuleni waliitaarifu Kamati kuwa hawajawahi kufika katika shule hizo. Kwa maana hiyo, hakuna hatua madhubuti zinazoonekana kutekelezwa kulingana na miongozo iliyopo. Aidha suala la kutekeleza afua kudhibiti dawa za kulevya na UKIMWI limebaki kuwa ni suala la ziada, bila msukumo, mipango, bajeti na bila raslimali fedha.

(h) **Kukosekana hatua mahsusi na za makusudi za kudhibiti maambukizi ya UKIMWI zinazoendana na kasi ya kukua kwa majiji**

Mheshimiwa Spika, Pamoja na Manispaa ya Kinondoni kuwa na idadi kubwa ya watu ambao wanashiriki kwenye shughuli za uchumi ikiwi ni pamoja na uwepo wa maeneo mengi ya starehe na viashiria vya ongezeko la maambukizi VVU kamati ilibaini kuwa hakuna mpango madhubuti unaolenga kudhibiti maambukizi mapya katika maeneo yao.. Aidha, takwimu zilizowasilishwa kuhusu hali ya maambukizi ya VVU/ UKIMWI hazijazingatia Makundi maalum, rika, jinsia, na umri. Hivyo kuzifanya kutoweza kutumika ipasavyo kufanya maamuzi madhubuti ya hatua za kuchukua katika kupambana na VVU/UKIMWI.

(i) **Mahusianisho ya madawa ya kulevya na maambukizi ya VVU**

Mheshimiwa Spika, takwimu zinaonyesha kuwa maambukizi ya VVU kwa watumia dawa za kulevya yapo juu ya kiwago cha wastani wa maambukizi Kitaifa. Aidha kumekuwepo na ongezeko la maambukizi ya ugonjwa wa kifua kikuu kwa warahibu wa madawa ya kulevya nchini kwa viwango tofauti kutegemeana na sababu mbalimbali. Hivyo Kamati inasisitiza kuwa, pamoja na huduma za methadone kwa warahibu ni muhimu kuimarisha utoaji huduma za upimaji UKIMNWI, magonjwa ya kifua kikuu na homa ya ini B na C.

(j) Warahibu wa madawa ya kulevya kukosa namna ya kumudu maisha hasa baada ya kukamilisha matibabu

Warahibu wengi wa madawa ya kulevya hawana ujuzi wa kuweza kujijariri hali ambayo inawaweka katika hatari kubwa ya kurudia kuyatumia tena madawa hayo baada ya matibabu kutokana na kukosa makazi maalum, kukosa fursa za kufanhya shughuli za kuwapatia kipato ili kuweza kumudu maisha.

(j) Malalmiko ya warahibu kukewa adhabu ya kusitishiwa dawa ya methadone kwa utovu wa nidhamu

Mheshimiwa Spika, yamekuwepo malalamiko mengi kutoka kwa watumia dawa za kulevya katika Kliniki Methadone ya Temeke, ambapo wanaopata dawa wanalalmikia baadhi ya hatua za kinidhamu wanazochukiliwa pindi wakikiuka taratibu zilizowekwa, ikiwa ni pamoja na kunyinwa dawa ya methadone kwa kipindi maalum. Kwa kuwa kamati inaona uwezekano wa uwepo wa malalamiko kama hayo kwingineko, kamati inalichukulia suala hili kwa uzito mkubwa

Mheshimiwa Spika, uchunguzi wa Kamati umebaini kuwa adhabu zinazotolewa zinaleta kuwataka wagonjwa kuzingatia masharti ya kupata matibabu ikiwa ni pamoja na kuwahi muda wa kupata dawa, kuepukana na matumizi ya kilevi chichote wakati wote wa kutumia dawa, kuwa na lugha nzuri, lugha ya staha na heshima kwa watu wote, kutozuzura maeneo ya Kituo baada ya kupata dawa, kutojihusiha na vitendo vya wizi, utovu wa nidhamu na baadhi yao kusitishiwa dawa kwa sababu moja au nyingine ikiwa ni pamoja na wanaofika wakiwa wametumia vilevi.

Mheshimiwa Spika, Kamati Ina maoni kuwa kwa kuzingatia mazingira halisi ya warahibu, uchukuaji wa hatua za kinidhamu ni jambo la msingi. Hata hivyo adhabu ya kusitisha dawa ya methadone kwa kipindi Fulani itekelezwe pale tu ambapo ni kwa mujibu wa sababu za kitaalam na si vinginevyo. Kwa mfano pale mrahibu anapobainika kuchanganya matumizi ya dawa ya

methadone na dawa ya kulevya ni budi asitishiwe dawa ya methadone kwa sababu za kitaalamu. Lakini pale ambapo mrahibu anabainika kutenda kosa la kinidhamu kwa mfano kuchelewa au kupigana na mwenzake, Kamati inashauri utengenezwe utaratibu mwingine wa adhabu tofauti na usitishaji wa dawa. Msingi wa pendekezo hili ni kutokana na kwamba, adhabu kuwasitishia dawa ya methadone inawawaweka katika hatari ya kurudi kutumia dawa za kulevya, lakini pia inaisababishia Serikali hasara kwa kuhitaji kuendelea kumtumia dawa kwa muda mrefu zaidi.

2.3 UCHAMBUZI WA TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA MWAKA WA FEDHA WA 2018/2019 NA MCHAKATO WA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA WA 2019/2020

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua Taarifa ya Utekelezaji wa Maoni na Ushauri ilioutoa kuhusu Bajeti za Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019, pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Taasisi hizo kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020. Taarifa hizo ziliwasilishwa Bungeni kwa mujibu wa Kanuni ya 99 (9) Toleo la Januari, 2016, mnamo tarehe 30 na 31 Machi, 2019.

2.3.1 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania

a) Upatikanaji wa Fedha kutoka Hazina

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, katika Mwaka wa Fedha 2018/2019 Tume ilitengewa Fedha kiasi cha shilingi **12,909,431,000**. Kati ya fedha hizo shilingi **2,609,431,000** kwa ajili ya kutekeleza majukumu yake. Hadi kufikia Februari 2019 Tume ilipokea kiasi cha shilingi **10,477,721,649.96**, sawa na asilimia **81** ya fedha zote zilizotakiwa kutolewa na Serikali kwenda katika Tume hii.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza serikali kwa kufikisha upelekaji wa fedha kwa kiwango kinachoridhisha. Hata hivyo Kamati inasisitiza umuhimu wa serikali kuongeza kiwango cha upelekaji wa fedha

zilivyoidhinishwa na Bunge kwa Tume ya Kudhibiti UKIMWI ya kupelekewa.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaona kwamba utekelezaji wa shughuli za Tume kwa kiasi kikubwa unategemea sana fedha kutoka kwa wafadhili. Kutokana na hali hiyo ni dhahili kuwa endapo ufadhili huu utakoma basi Tume itashindwa kutekeleza majukumu yake ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaiomba Bunge kuihimiza Serikali kukamilisha upelekaji WA fedha hasa za ndani Kwa Tume Ili iweze kukamilisha utekelezaji wa shughuli zake kama zilivyopangwa kwa wakati.

b) Uchambuzi wa Makadirio ya Matumizi

Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa Fedha wa 2019/2020 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (TACAIDS) - **Fungu 92**, iliomba jumla ya kiasi cha shilingi **Bilioni 8,767,193,747.000** ikiwa ni makadirio ya matumizi yake. Kati ya fedha hizo, kiasi cha **shilingi Bilioni 5,956,634,747** sawa na **asilimia 67** ni kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo na shilingi **Bilioni 2,812,559,000** sawa na **asilimia 32** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida ikijumuisha mishahara ya watumishi.

C) Makusanyo ya Maduhuli

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha wa 2019/2020 Tume ya Kudhibiti UKIMWI - Fungu 92 haikuwa na makadirio ya makusanyo ya maduhuli yaliyoidhinishwa na Bunge. **Rejea Jedwali Na 1**

Jedwali Na. 1: **Ulinganifu wa Bajeti iliyoidhinishwa na kiasi cha Fedha zilizopatikana hadi Mwezi Februari, 2019 (FUNGU 92), hadi kufikia Mwezi Februari, 2019.**

BAJETI ILIYOIDHINISHWA		UPATIKANAJI WA FEDHA	
MGAWANYO	KIASI KILICHOIDHINISHWA	Kiasi kilichopokelewa hadi Feb 2019	Asilimia %
MATUMIZI YA KAWAIDA (FEDHA ZA NDANI)			
Mishahara	1,696,685,000.00	960,769,000.00	56.6
Kawaida (OC)	912,746,000,00	518,013,662.52	56.8
Mfuko wa UKIMWI (ATF)	0.00	0.00	0
JUMLA NDOGO (PE & OC)	2,609,431,000.00	1,478,782,662.52	56.7
MAENDELEO (MFUKO WA UKIMWI) –ATF			
ATF	3,000,000,000.00	750,000,000.00	25
MAENDELEO (FEDHA ZA NJE)			
DoD	1,437,044,887.83 (Nje ya bajeti)	871,592,411.00	60.7
GGM Kill Challenge	150,000,000.00 (Nje ya bajeti)	99,488,130.00	66.3
UNDAP	948,062,277.00	711,394,980.00	75
GLOBAL FUND	6,551,937,723.00	5,950,499,119.61	90.8
JUMLA NDOGO (MAENDELEO)	12,087,044,889.83	8,382,974,640.61	69.4

Chanzo. Taarifa ya Tume (TACAIDS) ya Makadirio ya Matumizi ya Mwaka 2019/2020

2.3.2 Upatikanaji wa Fedha Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya (DCEA)- Fungu 91

a) Uchambuzi wa Makadirio ya Matumizi

Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2019/2020 Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya ilikadiriwa kufanya matumizi ya kiasi cha Shilingi **Bilioni 7,592,818,000** kwa ajili ya kutekeleza majukumu yake. Kati ya fedha hizo, Shilingi Bilioni **4.948,552,000 sawa na asilimia 65** ya fedha yote inayoombwa ni kwa ajili ya Matumizi mengineyo (Jedwali namba 1) na Shilingi **2,644,266,000** sawa na **asilimia 35** ni kwa ajili ya Mishahara. Makadirio haya yameongezeka kwa kiasi cha shilingi **Bilioni 1,837,717,000** sawa na **asilimia 32** ikilinganishwa na makadirio ya matumizi kwa Mwaka wa Fedha wa 2018/2019.

b) Makusanyo ya Maduhuli

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya haikutengewa kabisa fedha za Miradi ya Maendeleo. Kamati inasisitiza kwamba, ajenda ya kupambana na Dawa za kulevya ni kubwa na pana kuliko inavyotafsiriwa. Ni maoni ya Kamati kuwa miradi ya maendeleo inayoweza kunufaika na fedha za maendeleo ni pamoja na kuwawezesha waraibu kiuchumi kwa kuwaunganisha, kuwapa mbinu za ujasiriamali, mikopo nafuu ya biashara, studi za maisha, uongezaji wa vituo vya kupata nafuu kwa waathirika wa dawa za kulevya, kufanya uraghabishi kwa jamii wa namna ya kupambana na kudhibiti dawa za kulevya zaidi ya kuikinga jamii ili isishiriki katika njia yoyote ya matumizi ya dawa za kulevya.

Rejea Jedwali Na. 2

Jedwali Na. 2: **Ulinganifu wa Bajeti iliyoidhinishwa na kiasi cha Fedha zilizopatikana 2018/2019 (FUNGU 91) hadi kufikia Mwezi Februari, 2019.**

BAJETI ILIYOIDHINISHWA		UPATIKANAJI WA FEDHA	
MGAWANYO	KIASI KILICHOIDHINISHWA	Kiasi kilichopokelewa hadi Feb 2018	Asilimia
MATUMIZI YA KAWAIDA (FEDHA ZA NDANI)			
Mishahara	806,549,000.00	549,163,055.00	68.1
Kawaida (OC)	4,948,552,000	3,404,890,000	68.8
Miradi ya Maendeleo	0	0	0
JUMLA	5,755,101,000.00	3,954,053,055.00	68.7

Chanzo: Taarifa ya Mamlaka Kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka 2017/2018

2.4 MAFUNZO NA SEMINA KWA WAJUMBE WA KAMATI

Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha Wajumbe wa Kamati wanajengewa uwezo katika maeneo mbalimbali lakini pia wanashirikiana na wadau katika kubadilishana mawazo na uzoefu, Kamati ilipata mafunzo kwa njia ya semina kutoka kwa Taasisi mbalimbali kama ifuatavyo: -

- a) Semina kuhusu Takwimu za Maambukizi ya UKIMWI na mwitikio wa Kitaifa wa kukabiliana na maambukizi mapya ya VVU na UKIMWI (JHPIEGO)**

Semina ilitolewa na Taasisi ya JHPIEGO chini ya Mradi wa Sauti Yetu kwa ajili ya kuwapa wajumbe uelewa kuhusu takwimu halisi za hali ya maambukizi ya UKIMWI Kitaifa na Kidunia pamoja na uhamasishaji wa wananchi kupima Virusi vya UKIMWI kwa hiari hususan wanaume.

Wajumbe walifahamishwa kuwa, takwimu za utafiti wa hali na viashiria vya UKIMWI Tanzania kwa mwaka 2016/2017 zinaonesha kuwa idadi ya raia wa Tanzania inakisiwa kuwa ni **50.9** milioni. Ukubwa wa maambukizi ya Virusi Vya UKIMWI (VVU) kitaifa miongoni mwa jamii yenye umri wa miaka 15 – 49 ni wastani wa asilimia **4.7** Kitaifa; wanawake wakiwa asilimia **6.2** na wanaume ni asilimia **3.1**. Inakadiriwa kuwa jumla ya watanzania **milioni 1.4** wanaishi na Virusi vya UKIMWI na kwa vijana wa umri wa miaka kati ya 15 na 24 ni asilimia **1.4**. Wavulana asilimia **0.6** na wasichana ni asilimia **2.1**. Semina hii ilifanyika tarehe 23 - 25 Aprili, 2019 katika Ukumbi wa Zahanati ya Zamani, Ofisi ya Bunge, Dodoma.

b) **Semina ya ICAP kuhusu Mapambano dhidi ya UKIMWI**

Semina hii iliendeshwa na Taasisi ya ICAP kwa ajili ya kukuza uelewa kwa Wajumbe wa Kamati kuhusu umuhimu wa mapambano ya UKIMWI pamoja na mikakati ya kufikia asilimia 90-90-90 na kuishauri Serikali kwa ajili ya kubadilisha Sera ya Taifa ya UKIMWI. Aidha Wajumbe walifahamu mahusiano baina ya ICAP chini ya mwanvuli wa CDC ikishirikiana Taasisi ya Taifa ya Takwimu walifanya Utafiti mkubwa wa kitaifa (THIS) wa kupima VVU kwa nchini nzima ili kupata takwimu sahihi za maambukizi kitaifa. Aidha, walijulishwa kuwa kuhusu matumizi ya PREP ambayo hutumika kwa ajili ya makundi maalum kama kinga ya maambukizi ya UKIMWI au kwa watu waliopata ajali. Kwa mujibu wa Tufiti za Viashiria na Matokeo ya UKIMWI Tanzania (THIS) ya Mwaka 2016/2017 vinaonesha kuwa vijana wenye umri wa miaka 15-24 wanapata maambukizi ya ugonjwa wa UKIMWI kwa **asilimia 1.4**. Aidha wanawake wenye umri wa miaka 15 hadi 64 wana maambukizi ya juu kwa **asilimia 6.5**. Semina hii ilitolewa hapa Mjini Dodoma, tarehe 15 Mei, 2019 katika Ukumbi wa Zahanati ya Zamani, Ofisi ya Bunge, Dodoma .

c) **Semina ya Utekelezaji wa Sheria ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania Na 22 na Marekebisho yake Na 6 ya Mwaka 2015**

Semina ilitolewa na Tume ya Kudhibiti UKIMWI kwa ajili ya kuwapa wajumbe uelewa wa umuhimu wa Sheria ya Kudhibiti ya Kudhibiti UKIMWI pamoja . Aidha, semina hii iliwawezesha Wajumbe kuelewa umuhimu wa marekebisho ya Sheria hii kwa kuzingatia hali ya maambukizi ilivyo sasa ongezeko kubwa la vijana husani wasichana ambao takwimu zinaonesha kuwa zaidi asilimia 40 ni wenye umri wa miaka 15-24 wasichana ni asilimia 8. Takwimu hizi zinaashiria kuwa ipo haja ya Serikali kutilia mkazo Suala la *Self Testing* kwa kuwa vina ndiyo ndiyo nguvu kazi ya Taifa. Semina hii ilifanyika terehe 21 Agosti, 2019 katika Ukumbi wa Zahanati ya Zamani, Ofisi ya Bunge Dodoma.

d) **Semina ya Hali Halisi ya Kifua Kikuu (TB), pamoja na mwingiliano wake na UKIMWI, mafanikio na changamoto katika udhibiti wake hapa nchini. (Elizaberth Glaser Pediatric AIDS Foundation**

Semina hii iliendeshwa na Taasisi ya Elizaberth Glaser Pediatric AIDS Foundation kwa ajili ya kuwapatia Wajumbe uelewa kuhusu Hali ya Kifua Kikuu nchini pamoja na UKIMWI, Mafanikio na Changamoto zinazoikabili jamii katika utekelezaji wa shughuli za Kifua Kikuu. Wajumbe walifahamishwa kuwa Kifua Kikuu ni ugonjwa wa kuambukiza na unaongoza kwa kusababisha vifo vingi Duniani na Tanzania ni miongoni mwa nchi 30 zenye tatizo kubwa la Kifua Kikuu. Kila mwaka inakadiriwa kuwa watu 160,000 wanaugua Ugonjwa wa Kifua Kikuu hapa nchini. Aidha, asilimia 40 yawagonjwa wenye maambukizi ya UKIMWI wanapata Kifua Kikuu. Semina hii ilifanyika mara mbili kuhakikisha Wajumbe wa Kamati wanapata fursa ya kuweza kujadili na kuishauri vizuri serikali katika mapambano ya Kifua Kikuu (TB). Semina hii ilifanyika terehe 20 Juni, 2019 katika Ukumbi wa Zahanati ya Zamani, Ofisi ya Bunge Dodoma.

e) **Semina kuhusu Umri wa Kupima kwa Vijana Na Changamoto wanazozipitia (Mwanza Youth and Children Network (MYCN)**

Mheshimiwa Spika, Taasisi ya MYCN iliendesha mafunzo ya kuwajengea uwezo Wajumbe kuhusu umri wa kupima kwa vijana, changamoto wanazozipata na umuhimu wa kuruhusu watoto kupima afya zao mapema bila ridhaa ya wazazi au walezi ili kujua afya zao na kuanza tiba endapo wameathirika na VVU. Katika mafunzo haya ilibainika kwamba kuna baadhi ya watoto wanapitia changamoto nyingi sana ikiwemo kufanyiwa vitendo vya ukatili na wazazi au walezi; hali ambayo inasababisha kukosa mahali pa kushitaki. Vitendo hiki vya ukatili vimesababisha watoto wengine kufikia hatua ya kubakwa au kunajisiwa na kuambukizwa UKIMWI. Mzazi au mlezi aliyemtendea mtoto ukatili kama huu hawezi kuruhusu mtoto huyu akapimwe kwani anajua uovu wake utagundulika. Semina hii ilifanyika terehe 22 Juni, 2019 katika Ukumbi Namba 49 Jengo la Utawala Annex, Ofisi ya Bunge Dodoma.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, kutokana na shughuli za Kamati zilizofanyika katika kipindi cha mwaka mmoja kuanzia Januari 2019 – Januari 2020, kumekuwa na changamoto mbalimbali zilizojitokeza katika Taasisi zinazosimamiwa na Kamati hii ambazo Kamati inazitolea maoni na ushauri ufuatao: -

3.1 TUME YA KUDHIBITI UKIMWI TANZANIA (TACAIDS)

(a) **Upatikanaji wa Fedha za ndani kwa ajili ya Afua za UKIMWI**

NA KWA KUWA Kamati imebaini kuwa, mpaka sasa asilimia kubwa Bajeti ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo ya Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania imekuwa ikitegemea fedha za wahisani. Katika mwaka wa Fedha wa 2018/2019, Serikali ilitenga kiasi cha shilingi **Bilioni 2** tu sawa na **asilimia 32** ya fedha yote iliyotengwa kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo ya Tume. Kiasi kilichotolewa hakuna

KWA KUWA kuendelea kutegemea wafadhili wa nje hakutoi uhakika wa mwitikio endelevu wa mapambano dhidi ya UKIMWI ikizingatiwa kwamba baadhi ya wafadhili wameanza kupunguza kiwango cha ufadhili wa fedha za UKIMWI kwa Tanzania. Kupunguzwa kwa fedha hizo kuna athari katika mipango iliyokuwa itekelezwa katika kupambana na UKIMWI nchini.

HIVYO BASI Kamati inashauri Serikali ione umuhimu wa kutenga fedha zake za ndani kwa ajili ya udhibiti wa UKIMWI kwa wananchi wake. Aidha, Serikali iweke mpango mkakati wa kupata vyanzo vingine vya mapato vya kujiwezesha kutenga fedha zaidi kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo.

(b) **Kuanzisha Tozo kwa Mfuko wa UKIMWI wa Taifa (ATF)**

KWA KUWA Kamati imebaini kuwa, pamoja na nia nzuri ya Serikali ya kutenga fedha katika bajeti kuu, changamoto kubwa imekuwa ni kutoa fedha zinazotengwa kwa ajili ya kugharamia shughuli za UKIMWI. Mfuko wa

UKIMWI (Aids Trust Fund - ATF) lengo lake ni kuhakikisha Serikali inatenga fedha zake za ndani kwa ajili ya kupambana na janga hili.

NA KWA KUWA, kuendelea kutegemea wafadhili wa nje hakutoi uhakika wa mapambano endelevu dhidi ya maambukizi ya VVU na ugonjwa wa UKIMWI ambayo yanahitaji rasilimali fedha za uhakika za kutosha.

KWA HIYO BASI, Kamati inashauri Serikali ione umuhimu wa kuainisha na kutekeleza chanzo mahsusi cha upatikanaji wa fedha za ndani ili kuruhusu hamasa kwa Sekta binafsi na wadau wengine wa ndani katika kuchangia ATF. Hoja hii ni muhimu kwa kuwa kuiachia Serikali peke yake ibebe mzigo huu itachukua muda mrefu sana kufikia lengo tulilojiwekea na kwa upande mwingine kutokuwepo na chanzo mahsusi cha Serikali hakutoa fursa kwa wadau wa ndani tofauti na Serikali kupata hamasa ya kushiriki katika uchangiaji wa shuguli za UKIMWI hapa nchini.

(c) **Kuimarisha ukusanyaji, uhifadhi na matumizi ya takwimu mbalimbali za UKIMWI**

KWA KUWA, afua mbalimbali za UKIMWI unategemea sana na ubora wa takwimu zinapatikana kutoka katika vyanzo mbalimbali.

NA KWA KUWA kuna upungufu mkubwa katika ukusanyaji, uhifadhi na matumizi ya takwimu mbalimbali zinazohusiana na mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU na UKIMWI.

KWA HIYO BASI, Kamati inashauri Serikali kupitia Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (TACAIDS), Wizara ya Afya na TAMISEMI kuimarisha usimamizi ikiwa wa ukusanyaji, utunzaji na matumizi ya takwimu kwa ngazi za Halmashauri na Vituo vya Afya. Jambo hili ni muhimu ili Taifa liweze kuongeza kasi ya kutekeleza mpango Mkakati wa Kimataifa wa kudhibiti na Kupambana na UKIMWI wa 90 90 90.

(d) **Uelewa mdogo kuhusu Malengo ya Kimataifa ya Kupambana na UKIMWI ya 90-90-90**

KWA KUWA, kumekuwepo na uelewa mdogo katika muktadha wa Malengo na mkakati wa Kimataifa wa kupambana na UKIMWI wa 90-90-90- ifikapo Mwaka 2020. Hii ni kutokana na kwamba, pamoja na takwimu

nyingi zilizowasilishwa zililenga kuonyesha mafanikio katika kudhibiti maambukizi VVU/UKIMWI, mafanikio yanayoelezwa hayapimiki kutokana na takwimu kutoonesha malengo yaliyowekwa.

NA KWA KUWA, hazioneshi makadirio ya wanaokadiriwa kuwa na maambukizi ya VVU, haioneshi wanapimwa wangapi kati ya walioakadiriwa, badala yake inaonesha waliopatikana na maambukizi tu

KWA HIYO BASI, Kamati inashauri kuwa, ili kujenga uelewa wa kuondoa dosari zilizobainika katika ukusanyaji, uhifadhi na matumizi ya takwimu mbalimbali zinazohusiana na mapambano dhidi ya maambukizi ya VVU na UKIMWI, Serikali (**TACAIDS**) iimarisha usimamizi katika ngazi zote kwa kuwezesha ukusanyaji, uhifadhi na matumizi bora ya takwimu, ili ziweze kutumika ipasavyo katika kuongeza kasi ya kutekeleza mpango Mkakati wa Kimataifa wa kudhibiti na Kupambana na UKIMWI wa 90 90 90.

(e) **Mabadiliko ya Sheria ya UKIMWI kuhusiana na Umri wa mtu Kuweza Kupima VVU na Upimaji wa mtu binafsi**

KWA KUWA, Serikali imefanya mabadiliko ya Sheria ya UKIMWI kwa kuboresha suala la umri wa ridhaa ya kupima UKIMWI ikiwa ni hatua za kuboresha upatikanaji wa huduma za VVU.

NA KWA KUWA, takwimu zinaonesha kuwa umri unaochangia maambukizi ya VVU kiasi kikubwa ni vijana kuanzia miaka 15 mpaka 24.

KWA HIYO BASI, Kamati inaipongeza Serikali kwa jitihada zilizofanyika za mabadiliko katika Sheria ya UKIMWI ili kuzingatia mahitaji mapya kwa mujibu wa takwimu. Hata hivyo kamati inasisitiza utekelezaji wa haraka wa marekebisho hayo ya sheria sambamba na ufuatiliaji na tathimini ya uhakika juu ya matokeo ya mabadiliko hayo ya sheria.

(f) **Marekebisho ya sheria ya UKIMWI ili kuimarisha Mapambano ya UKIMWI Nchini ili yaendane na utekelezaji wa Malengo ya Kimataifa ya kutokomeza UKIMWI ya 90 90 90.**

KWA KUWA, Tanzania inaendelea kutekeleza awamu ya kwanza ya malengo na mkakati wa Shirika la Umoja wa Mataifa linaloshughulika na masuala ya UKIMWI (UNAIDS), ambalo limeweka malengo ya kutokomeza

ugonjwa huo ifikapo Mwaka 2020 ambayo yanajulikana kama 90-90-90. Malengo haya yanasisitiza kuwa, ifikapo mwaka 2020, asilimia 90 ya waliokadiriwa kuwa na maambukizi ya VVU wajue hali zao kiafya, asilimia 90 ya watakaopima na kukutwa na maambukizi ya VVU wapate dawa na asilimia 90 ya waliopo kwenye tiba wawe na kiwango kidogo cha virusi kwenye damu

NA KWA KUWA, takwimu zinaonesha utekelezaji wa mkakati huu wa 90-90-90 nchini hauna uwiano linganifu; katika 90 ya kwanza Tanzania ina **asilimia 61**, 90 ya pili asilimia 93 na 90 ya tatu ina asilimia 87. Hivyo Tanzania ina alama za chini katika 90 ya kwanza, ikizingatiwa kuwa 90 ya kwanza ndio msingi wa mafanikio ya kutokomeza UKIMWI nchini.

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri Serikali kuongeza kasi ya kufanya mabadiliko ya kiseru na ya Sheria pale inapodhihirika kwamba kuna mahitaji hayo ili kuzingatia mahitaji mapya kwa mujibu wa takwimu.

(g) Afua za UKIMWI na madawa ya kulevya mashuleni.

KWA KUWA, takwimu za Tanzania HIV Impact Survey (THIS 2017) zinaonesha kuwa, asilimia 40 ya maambukizi mapya ya UKIMWI yapo kwenye umri wa kuanzia miaka 15-24 na asilimia 80 ya maambukizi hayo ni miongoni mwa wasichana.

NA KWA KUWA, Kamati imebaini kutokuwepo mkakati wa uratibu na usimamizi wa mapamabano dhidi UKIMWI na matumizi ya madawa ya kulevya mashuleni na hakuna hatua madhubuti zinazoonekana kutekelezwa kulingana na miongozo iliyopo. Aidha suala la kutekeleza afua za kudhibiti dawa za kulevya na UKIMWI limebaki kuwa ni suala la ziada, bila msukumo, mipango, bajeti na bila raslimali fedha.

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri Serikali kuchukua hatua za haraka za kuhakikisha shule zote za msingi na sekondari zinaratibu, kutekeleza na kusimamia suala la elimu ya afya ya uzazi, jinsia, VVU na UKIMWI pamoja na dawa za kulevya ipasavyo.

(h) Taasisi za Umma kutozingatia kikamilifu Mwongozo wa Utumishi wa Umma kuhusu masuala ya UKIMWI katika utekelezaji wa Afua za UKIMWI mahala pa kazi na Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza

KWA KUWA, Kamati imebaini kuwa, baadhi ya Taasisi za umma kutozingatia ipasavyo matakwa ya Mwongozo wa Utumishi wa Umma kuhusu masuala ya UKIMWI katika utekelezaji wa Afua za UKIMWI mahala pa kazi na Magonjwa Yasiyoambukiza katika Wizara na Taasisi za Umma. Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, katika Wizara nyingi za umma hakuna mwamko wa watumishi kupima maambukizi ya VVU, watumishi hawako tayari kuweka wazi hali ya afya zao ili kuweza kunufaika na huduma za walioathirika, bajeti zinazotengwa kwa ajili ya kutekeza afua za UKIMWI ni ndogo, hazitolewi kwa wakati, na pale zinapotolewa hazitumiki.

NA KWA KUWA, mwenendo huu hukosekana chachu ya mapambano dhidi ya UKIMWI mahala pa kazi ni hatarishi kwa ustawi wa Taifa,

KWA HIYO BASI, Kamati inashauri Serikali kuhakikisha Wizara na Taasisi zote za Serikali zinaratibu na kutekeleza Mwongozo wa Utumishi wa Umma kuhusu Afua za UKIMWI na Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza kama ulivyoainisha katika Mwongozo kwa kutenga bajeti ya kukidhi mipango na mikakati ya kupambana na UKIMWI mahala pa kazi na Magonjwa Sugu, kuhamasisha watumishi kupima maambukizi ya VVU, kubuni mbinu za kuwafanya watumishi kuweka wazi hali zao za afya ili watakaonekana wana maambukizi waweze kuanza kutumia dawa. Aidha Kamati inashauri Kamati za UKIMWI katika Wizara na Taasisi mbalimbali za umma, ziimarishwe ili zitekeleze majukumu yake pamoja na kutakiwa kutoa taarifa kwa Ofisi ya Rais, Managementi ya Utumishi wa Umma pamoja na Kitengo Maalum ndani ya TACAIDS kinachoshughulika na uratibu wa shughuli za UKIMWI ndani ya Wizara na Taasisi za Umma kiimarishwe na kusimamiwa ipasavyo.

KWA KUWA kumekuwepo na masuala yenye kuinua vikwazo baina ya Wizara ya Afya na Wizara ya Fedha kwa upande mmoja na pia wadau wa UKIMWI kwa upande mwingine kuhusiana na msamaha wa kodi ya ongezeko la thamani kwa bidhaa zinazoagizwa na wadau wa UKIMWI,

NA KWA KUWA Kamati imebaini kuwa kuna kukosekana kwa fursa ya kutosha na ya kiushirika ya kujadili tofauti hizo na badala yake kumekuwepo na uchambuzi unaochukua muda mrefu sana sambamba na hali ya kuvutana zaidi kuliko kushauriana

NA KWA KUWA Kamati inasisitiza kuwa sio kazi yake kuingia katika ngazi hiyo ya utendaji lakini ni wajibu wa Kamati kusimamia ufanisi wa jambo hili kwa sababu maslahi kwa watanzania,

HIVYO BASI Kamati inasisitiza umuhimu wa Serkali na wadau wa UKIMWI kwenda hatua inayofuata ambayo ni kupata ufumbuzi wa pamoja wa suala hili. Kamati inaamini kuwa hatua ya uchambuzi imekamilika. Kamati inasisitiza serikali hasa kupitia Wizara ya Fedha na Wizara ya Afya kuchukua nafasi ya uongozi wa kuhakikisha sheria za nchi zinafuatwa na pia kulinda maslahi ya Taifa lakini kwa upande mwingine kutoa fursa ya kutosha ya mashauriano na wadau husika ili kutokuwa na kikwazo kwa wadau hao kutimiza wajibu wao, wajibu ambao pia upo kisheria.

3.2 MAMLAKA YA KUDHIBITI NA KUPAMBANA NA DAWA ZA KULEVYA

(a) **Athari za kutotenga Bajeti ya Miradi ya Maendeleo kwa Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya**

KWA KUWA, Tume ya Kudhibiti na Kupambana na Madawa ya Kulevya imekua haitengewi Bajeti kwa ajili ya Maendeleo. Mojawapo ya athari za kutotenga fedha za maendeleo ni kukosekana kwa maabara ya Mamlaka ya Kupambana na madawa ya kulevya kwa ajili ya uchunguzi.

NA KWA KUWA, maabara inayotumika mpaka sasa ni maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ambayo ina vipaumbele vingine katika utekelezaji shughulia zake. Sio lazima vipaumbele vya Mamlaka ya kupambana na madawa ya kulevya viwiane. Pamoja na kwamba ipo ahadi ya Wafadhili ya kujenga maabara kwa ajili ya Mamlaka, lakini utekelezaji wa ahadi hiyo umekua ukiahirishwa kila mwaka. Vilevile ukosefu wa fedha za maendeleo umepelekea kasi ndogo au kukosekana kwa mfumo maalumu kwa ngazi ya jamii kwa ajili ya kuwatambua warahibu wa madawa ya kulevya na hivyo kuweza kuwashirikisha na

kuwasaidia kumudu maisha na kuachana na biashara na matumizi ya madawa hayo.

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri Seikali kwamba, fedha za maendeleo zinaweza kutoa fursa kwa Mamlaka kuanza kujenga mifumo itakayo jumuisha jamii nzima kimkakati katika kuwapokea, kuwatambua, kuwashirikisha na kuwasaidia watu waliowahi kutumia madawa ya kulevya na hivyo kuiwezesha Mamlaka kupata matokeo yenye manufaa ya muda mfupi, muda wa kati na muda mrefu. Kamati inaamini kuwa, miradi ya maendeleo inaweza kutekelezwa na fedha za maendeleo ni pamoja na kuwawezesha waraibu kiuchumi kwa kuwaunganisha, kuwapa mbinu za ujasiriamali, mikopo nafuu ya biashara, studi za maisha, uongezaji wa vituo vya kupata nafuu kwa waathirika wa dawa za kulevya, kufanya uraghabishi, elimu ya madhara ya biashara na matumizi ya dawa za kulevya kwa wananchi ili waweze kushiriki kikamilifu katika kupambana na kudhibiti dawa za kulevya kwani vita hii ni ngumu na endelevu.

(b) **Kujenga na kuimarisha mifumo ya Kitaasisi katika utekelezaji wa shughuli za Masuala ya Dawa za Kulevya**

KWA KUWA, Serikali imeendelea kuratibu na kusimamia mapambano dhidi ya udhibiti na upambanaji wa Dawa za kulevya nchini kwa kushirikiana na wadau mbalimbali ikiwemo taasisi zisizo za kiserikali.

NA KWA KUWA, Kamati umebaini kuwa, zipo baadhi ya NGOs na Taasisi zinazojihusisha na masuala ya dawa za kulevya nchini ambazo hazina muundo na mifumo rasmi wa jinsi gani zinawasaidia watumiaji wa dawa za kulevya Kwenye jamii. Baadhi zikitekeleza shughuli zake kwa kuwabagua watumiaji wa dawa hizo, mfano zinazo wahudumia wanawake peke yake, wale wanaojidunga kwa sindano na mara nyingine wale wanaotumia kwa kuvuta.

KWA HIYO BASI, Kamati inashauri kuwa, kupitia Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya pamoja na Wizara ya Afya, Jinsia, Wazee na Watoto kupitia kitengo chake cha uratibu wa Mashirika yasiyo ya Kiserikali, waongeze kasi ya kukamilisha zoezi la utambuzi na

uratibu wa asasi zote zinazojishughulisha na Dawa za Kulevya ili kuangalia malengo yao pamoja na kazi zinazofanywa na asasi hizo na kuwawekea mfumo rasmi wa utekelezaji wa shughuli zao ili kuhakikisha kuwa walengwa wanafaidika na uwepo wa asasi hizi kwani fedha zinazotolewa ni kwa jina la watanzania

(c) **Kutokuwepo kwa Sera ya Madawa ya Kulevya**

WA KUWA, Mpaka sasa Tanzania haina Sera ya Taifa ya Kupambana na Dawa za Kulevya, ambayo kwa umuhimu wake ingeimaridha mapambano yaliyopo dhidi ya matumizi na biashara ya dawa za kulevya.

NA KWA KUWA, Sera ina umuhimu mkubwa katika kuweka misingi na mwelekeo wa Taifa katika vita dhidi ya madawa ya kulevya kwa ujula wake.

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri Serikali kuongeza kasi ya mchakato wa kuandaa Sera ya Taifa ya kudhibiti na kupambana na Madawa ya Kulevya Nchini.

(d) **Suala la madawa ya kulevya kuwa ajenda ya Kamati za UKIMWI katika Halmashauri na Manispaa.**

KWA KUWA, Halmashauri na Manispaa Nchini zimekua zikiratibu masuala yanayohusu UKIMWI katika Halmashauri na Manispaa kwa ufanisi wa kutosha.

NA KWA KUWA, Kamati katika ufuatiliaji wa shughuli za mapambano dhidi ya madawa ya kulevya katika ngazi za Halmashauri na Manispaa umeonesha kutokuwepo utaratibu au mfumo rasmi wa namna ya kushughulika na suala la madawa ya kulevya.

KWA HIYO BASI, Kamati inashauri kuwa, ili kuwezesha utekelezaji wa jukumu hili kwa ufanisi, Serikali ikamilishe muongozo na hadidu rejea za namna Kamati hizi zitakavyotekeleza jukumu la kupambana na dawa za kulevya katika ngazi husika.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, napenda kukushukuru tena kwa kunipa fursa hii ya kuwasilisha Taarifa ya Kamati kuhusu utekelezaji wa majukumu yake hadi kufikia Januari, 2020.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee napenda kumshukuru Katibu wa Bunge, Ndg. Stephen Kagaigai, kwa ushirikiano ambao amekuwa akiutoa kwa Kamati. Pamoja na yeye, namshukuru Kaimu Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge – Ndg. Michael Chikokoto, Mkurugenzi Msaidizi – Ndg. Gerald Magili, Makatibu wa Kamati hii, Ndg. Happiness Ndalulwa na Asia Msangi pamoja na Msaidizi wa Kamati Ndg. Paul Chima, kwa kuratibu vema Shughuli za Kamati na kuhakikisha Taarifa hii inakamilika kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, naomba kuchukua fursa hii kumpongeza Waziri wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu – Sera, Bunge, Ajira, Vijana na Walemavu, Mhe. Jenista Mhagama, Mb na Naibu Waziri Antony Mavunde na Stella Ikupa, Mb. Aidha, nampongeza pia Mkurugenzi Mtendaji wa Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania, Dkt. Leonard Maboko na Kaimu Kamishna wa Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya, Ndg James Wilbert Kaji na Watendaji wote wa Tume na Mamlaka kwa ushirikiano walioipa Kamati kwa kipindi cha mwaka mzima, kwa kufika mbele ya Kamati na kutoa ufafanuzi mara zote ulipohitajika.

Mheshimiwa spika, naomba pia kuwashukuru na kuwapongeza waziri, naibu waziri na Katibu mku wa wizara ya afya sambamba na watendaji wao wote kwa kutoa ushirikiano mkubwa wakati waote wa shughuli za kaamti na namna wanavyoonesha dhamira ya katatua matatizo yanayowakabili watanzania.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee napenda niwashukuru sana Wajumbe wa Kamati kwa uchapakazi wao wakati wote wa kutekeleza majukumu ya Kamati kwa mwaka mzima. Wajumbe wamefanya kazi kubwa katika kuhakikisha Kamati inaisimamia na kuishauri Serikali ipasavyo. Napenda kuwatambua Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI kwa majina kama ifuatavyo: -

1. Mhe. Oscar Rwegasira Mukasa	-	Mwenyekiti
2. Mhe. Dkt. Jasmine Tiisekwa Bunga, Mb	-	M/Mwenyekiti
3. Mhe. Rose Cyprian Tweve, Mb	-	Mjumbe
4. Mhe. Asha Abdallah Juma, Mb	-	Mjumbe
5. Mhe. Dkt. Haji Hussein Mponda, Mb	-	Mjumbe
6. Mhe. Salma Rashid Kikwete, Mb	-	Mjumbe
7. Mhe. Edward Franz Mwalongo, Mb	-	Mjumbe
8. Mhe. Gibson Blasius Meiseyeki, Mb	-	Mjumbe
9. Mhe. Prof. Norman Adamson Sigalla King, Mb	-	Mjumbe
10. Mhe. Kemirembe Julius Lwota, Mb	-	Mjumbe
11. Mhe. Albert Obama Ntabaliba, Mb	-	Mjumbe
12. Mhe. Mattar Ali Salum, Mb	-	Mjumbe
13. Mhe. Masoud Abdallah Salim, Mb	-	Mjumbe
14. Mhe. Oliver Daniel Semuguruka, Mb	-	Mjumbe
15. Mhe. Susan Anselim Lyimo, Mb	-	Mjumbe
16. Mhe. Zainab Matitu Vullu, Mb	-	Mjumbe
17. Mhe. Omary Ahmed Badwel, Mb	-	Mjumbe
18. Mhe. Makame Mashaka Foun, Mb	-	Mjumbe
19. Mhe. Munde Tambwe Abdallah, Mb	-	Mjumbe
20. Mhe. Amina Nassor Makilagi, Mb	-	Mjumbe
21. Mhe. Yussufu Haji Khamisi, Mb	-	Mjumbe
22. Mhe. Amina Saleh Mollel, Mb	-	Mjumbe
23. Mhe. Ester Nicholas Matiko, Mb	-	Mjumbe
24. Mhe. Fratei Gregory Massey, Mb	-	Mjumbe
25. Mhe. Godfrey W. Mgimwa	-	Mjumbe
26. Mhe. Mwigulu L. Nchemba, Mb	-	Mjumbe

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza shughuli zilizotekelezwa, Uchambuzi wa Matokeo ya Utekelezaji wa Shughuli za Kamati, Maoni na Mapendekezo mbele ya Bunge lako Tukufu, sasa naomba kutoa hoja kwamba, Bunge sasa lipokee, lijadili na kuikubali Taarifa ya mwaka ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI, pamoja na Maoni na Mapendekezo yaliyomo kwa ajili ya utekelezaji wa Serikali.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

.....
Oscar Rwegasira Mukasa, Mb

MWENYEKITI

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA MASUALA YA UKIMWI